

Nádorová transformace

Mgr. Katarína Kuricová

Základní pojmy

Nádor, tumor, neoplazma, novotvar

- je nová a abnormální tkáň v mnohobuněčném organismu, která v tomto organismu nemá fyziologickou funkci a roste neregulovaným způsobem
- je geneticky podmíněný abnormální přírůstek buněčné tkáňové hmoty klonálního charakteru. Jeho růst není v koordinaci s růstem okolních tkání a rovnovážným stavem organismu

Klasifikace nádorů I

podle schopnosti infiltrovat se do jiné tkáně

- ▶ **Benigní (nezhoubné):** zůstávají v místě svého vzniku, nemigrují, neinvadují jiné tkáně.
- ▶ **Maligní (zhoubné):** pronikají do okolních tkání a prostřednictvím krevního a lymfatického systému do celého těla, v nových tkáních vyvolávají tvorbu sekundárních nádorů (metastází)
- ▶ Z tohoto pohledu lze klasifikovat nádory na **primární** a **sekundární**.

Klasifikace nádorů II

podle typu buněk (tkání), ze kterých vznikají

- ▶ **karcinomy** – nádory epiteliálních buněk (asi 80-90% lidských nádorů)
- ▶ **sarkomy** – pevné nádory konektivních tkání – svalů, kostí, chrupavky
- ▶ **leukémie a lymfomy** - odvozené od hematopoietických buněk a buněk imunitního systému
- ▶ **neuroektodermální** - nádory odvozené z nervové tkáně
- ▶ **germinální nádory** – odvozené z totipotentní zárodečné buňky

Klasifikace nádorů III

podle postiženého orgánu nebo tkáně

- ▶ karcinom plic
- ▶ kolorektální karcinom
- ▶ nádor prsu
- ▶ akutní myeloidní leukémie

- ▶ a mnoho dalších

Klasifikace solidních nádorů v praxi

Co všechno stanovuje patolog?

- ▶ typing
- ▶ grading
- ▶ staging
- ▶ rating

„Typing“

Přesný typ nádorového procesu. Vychází ze závazných klasifikací, obvykle doporučených WHO. Každá jednotka má přidělen svůj unikátní číselný kód **ICDO** (International Classification of Diseases for Oncology)

Např. kód 8850/0 je lipom.

První číslo za lomítkem označuje biologické vlastnosti:

0: benigní

1: nejisté chování

2: carcinoma in situ

3: maligní

6: metastáza

Např. kód 8850/3 je liposarkom.

„Grading“

Stupeň diferenciace (jak moc se nádorové buňky podobají normálním buňkám)

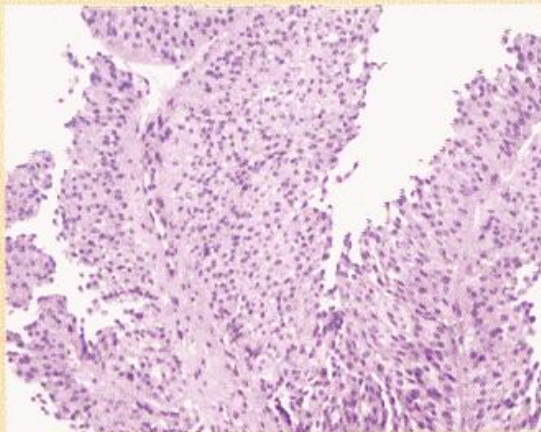
G1: dobře diferencovaný nádor s dobrou prognózou

G2: středně diferencovaný nádor s prostřední prognózou

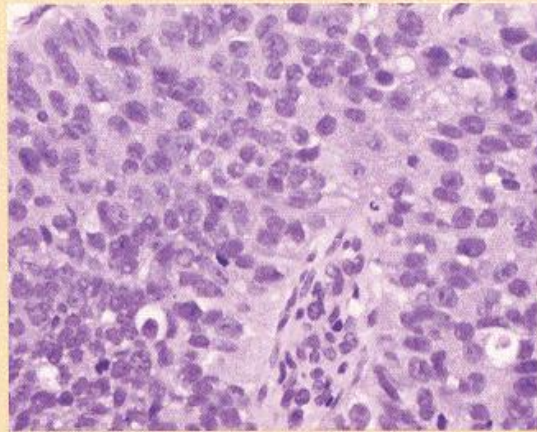
G3: málo diferencovaný nádor se špatnou prognózou

Příklad: karcinom močového měchýře

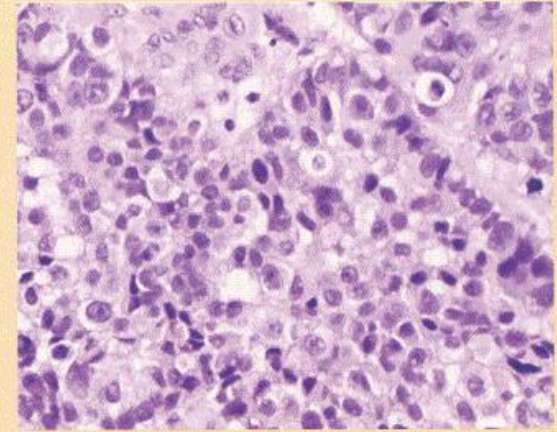
Grade 1
dobře diferencované

Grade 2
středně diferencované

Grade 3
málo diferencované

„Staging“

Anatomický rozsah choroby (jak dalece je nádor rozšířen) podle světově unifikovaných systémů.

Každá topika má svůj vlastní systém. Kategorizace podle velikosti a anatomických bariér, které nádor svým růstem překonal.

Příklad: karcinom močového měchýře

T1: malý lokalizovaný nádor

T2: větší, ale ohraničený uvnitř orgánu

T3: nádor na hranici orgánu

T4: nádor, který se lokálně rozšířil do dalších orgánů

„Rating“

Změny detekovatelné na molekulární úrovni.

- ▶ Některé jsou přímo **diagnostické** pro danou nosologickou jednotku (např. specifické chromozomální translokace u lymfomů či některých sarkomů, specifický imunofenotyp u lymfomů či leukémií).
- ▶ Jiné mají vysokou **prognostickou** váhu a tím bezprostřední vliv na volbu terapie (např. amplifikace genu N-myc u neuroblastomu, amplifikace HER2/neu u karcinomu prsu).
- ▶ Další molekuly jsou cílem protinádorových léčiv a jejich přítomnost/stav v buňce **predikují** účinnost této léčby (např. Herceptin, Rituximab, Glivek,..).

Kancerogeneze

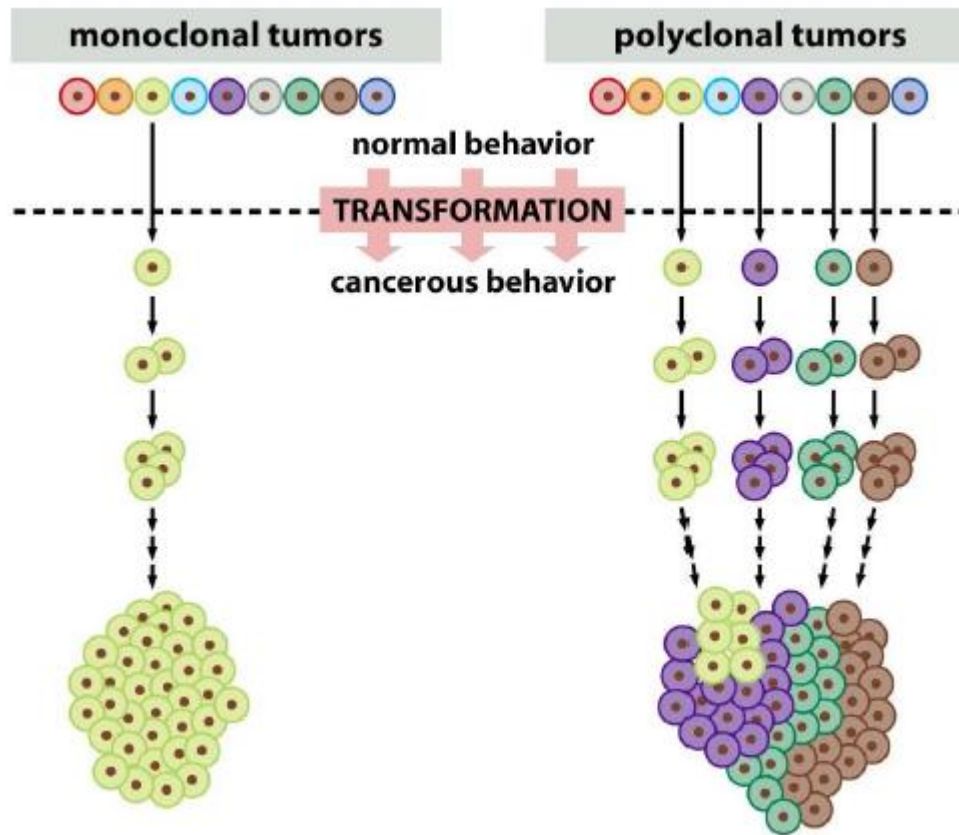
Je proces vzniku a vývoje nádoru

- ▶ je vícestupňový proces
- ▶ podstatou kancerogeneze je postupné hromadění genetických (a epigenetických) změn

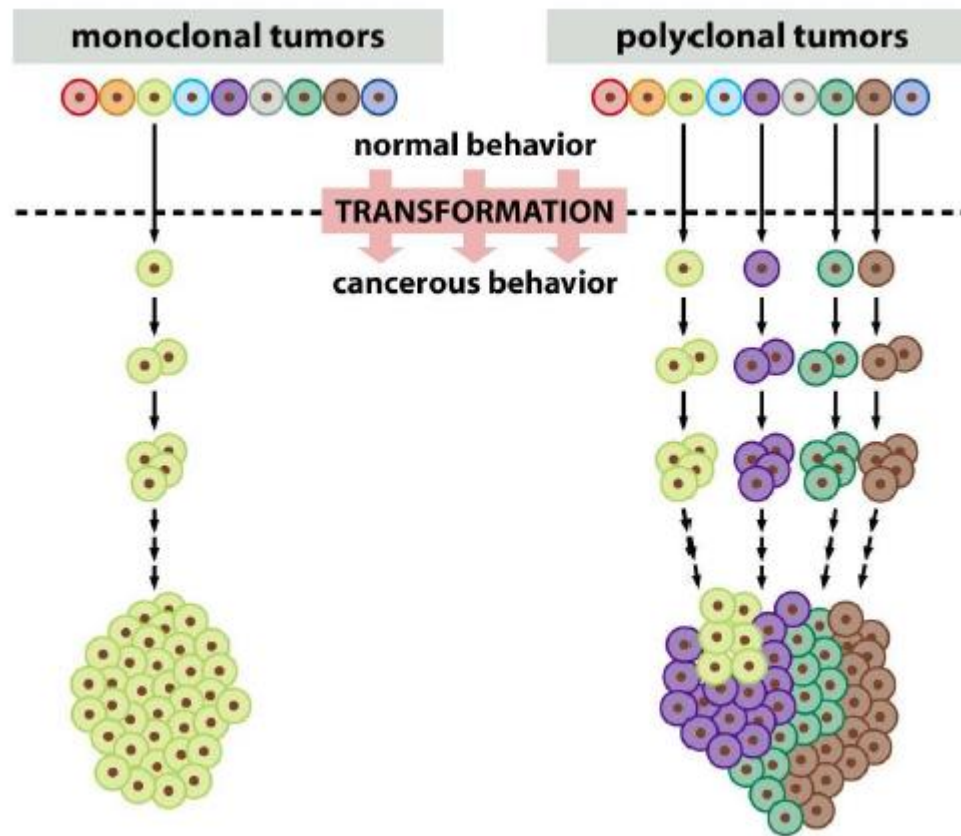
Neoplastická transformace - je přeměna somatické buňky v buňku nádorovou

Podstatou kancerogeneze je postupné hromadění genetických změn

Jsou nádory monoklonální nebo polyklonální?

Jsou nádory monoklonální nebo polyklonální?

- obecný konsensus říká, že nádory jsou většinou **monoklonální** a jejich vývoj začíná **jedinou odrodilou buňkou**.

Histologická skladba nádoru

1. Nádorové stroma

- ▶ mezenchymální tkáňové složky: cévní komponenty, podpůrné mezenchymální tkáně, lymfocyty, makrofágy,..
- ▶ slouží hlavně k výživě parenchymu a jako kostra pro uspořádání parenchymu
- ▶ transportní úloha (přenos signálů, rezervoár růstových faktorů...)
- ▶ klíčová úloha při nádorové angiogenezi a metastázování

2. Nádorový parenchym

- ▶ vlastní nádorově transformovaný parenchym/buňky

Kolik a které geny jsou změněny během kancerogeneze?

- ▶ Nádor není monogenní onemocnění.
- ▶ Odhaduje se, že pro vývoj nádoru je nezbytných 4-7 událostí (zásahů).
- ▶ Konkrétních genů, které mohou být během kancerogeneze změněny, jsou desítky, stovky.
- ▶ Obecně existuje šest (sedm?) základních vlastností plně maligního nádoru:

Šest získaných vlastností maligního nádoru (Robert A. Weinberg 2000)

Soběstačnost v produkci růstových signálů

Necitlivost k signálům zastavujícím b.c.

Poškození apoptózy

Neomezený replikační potenciál

Posílení angiogeneze

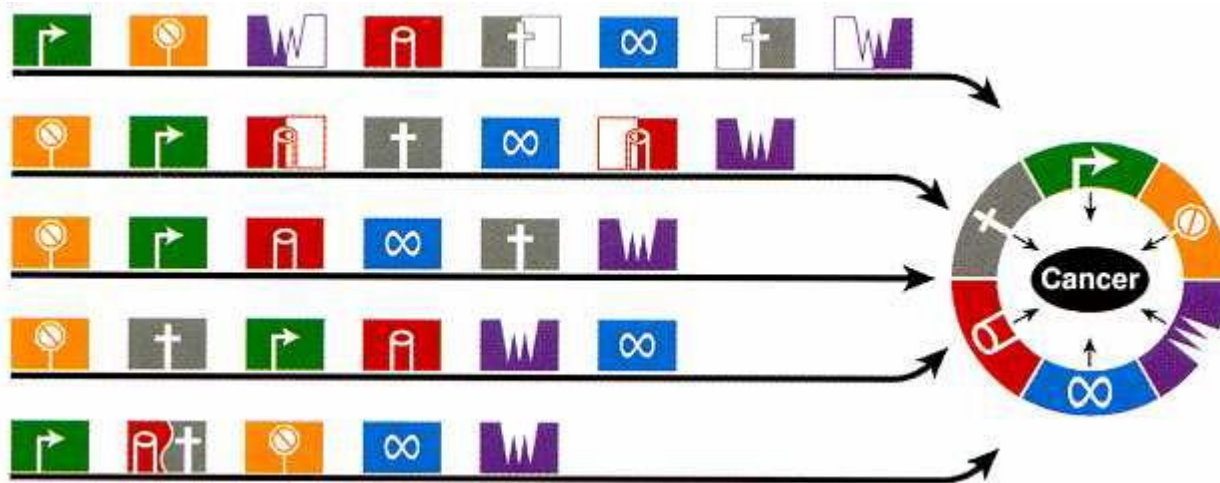

Tvorba metastáz

+ **nestabilita genomu** jako podmínka akumulace všech
nutných změn.

Kancerogeneze má individuální průběh

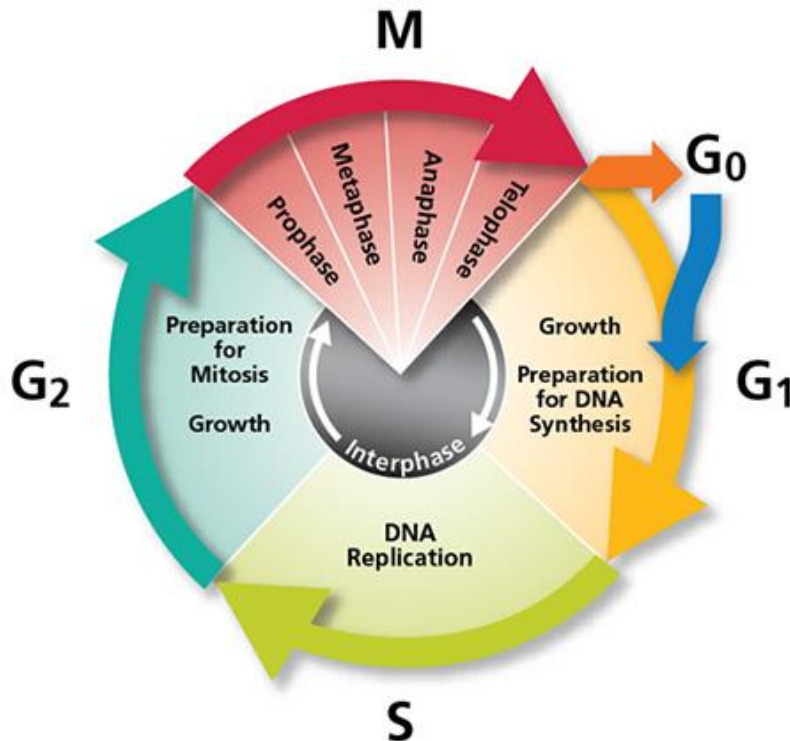
- Individuální je ▶ pořadí zásahů
▶ počet zásahů
▶ konkrétní zasažené geny

Regulace buněčného cyklu

Rakovina jako nemoc buněčného cyklu?

- ▶ Ztráta regulace buněčného cyklu je kritická součást buněčné transformace.
- ▶ Ztráta regulace buněčného cyklu není jedinou součástí kancerogeneze, většinou sama o sobě není plně transformující

G₁ fáze - zdvojení buněčné hmoty, buňka roste, tvoří se RNA a proteiny, připravuje se zásoba nukleotidů a enzymů pro replikaci DNA

S fáze - DNA se replikuje na dvojnásobné množství

G₂ fáze - zdvojování organel, tvorba struktur potřebných pro dělení buňky – mitotické vřeténko

M fáze - dělení jádra (karyokineze), dělení buňky (cytokineze), výsledkem jsou dvě buňky o stejném počtu chromozómů

G₀ fáze - stárnoucí nebo dlouhodobě se nedělící buňky

Regulace buněčného cyklu

Klíčové molekuly buněčného cyklu

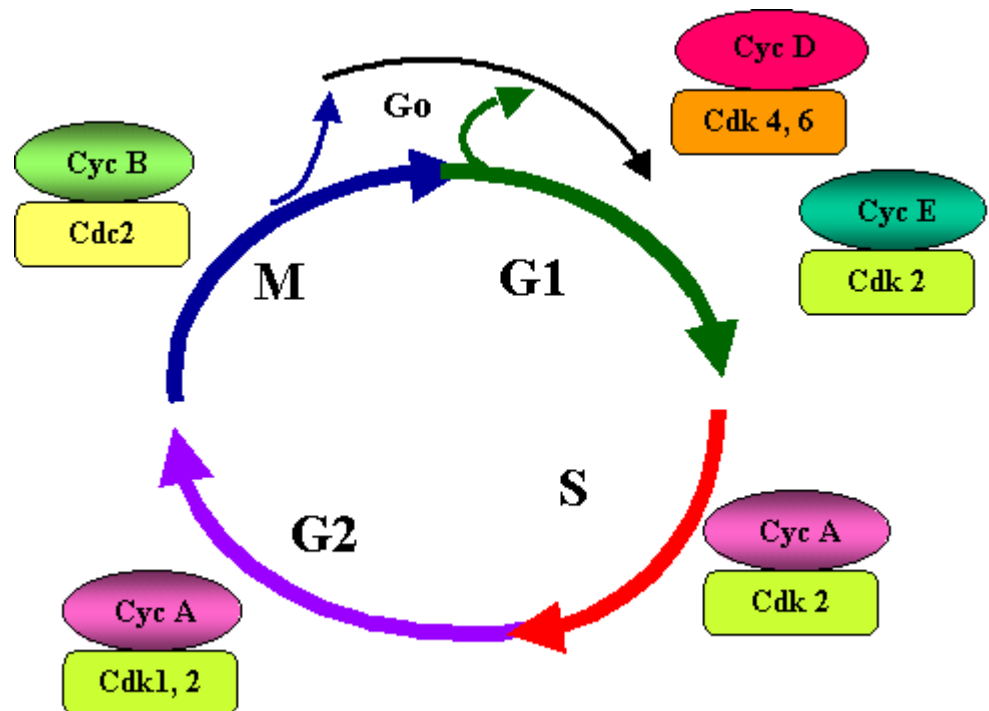
- každá fáze cyklu je katalyzována specifickými komplexy
cyklin dependentní kinázy CDK a cyklinu

CDK

- fosforylují své substráty
- mají katalytickou a regulační podjednotku, aktivita závislá na cyklinu

cykliny

- jejich hladina kolísá v závislosti na fázi b.c.
- v příslušné fázi cyklu aktivují příslušnou CDK, pak jsou rychle odbourány

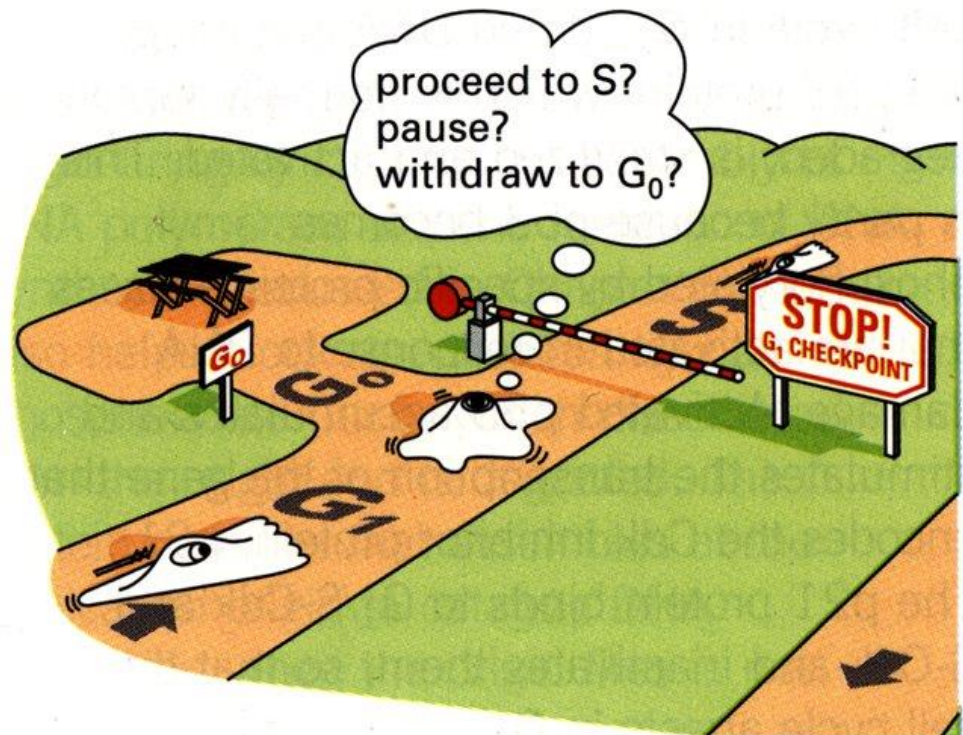
Regulace buněčného cyklu

Cell cycle clock:

- označuje mechanismus kontroly všech možných signálů přicházejících zevnitř i vnějšku buňky a rozhoduje tak o dalším osudu buňky – jestli vstoupí do aktivního buněčného cyklu nebo naopak ustoupí do neproliferačního stavu

- ▶ kontrola poškození DNA
- ▶ dostatek živin (mitogény)
- ▶ signály apoptózy
- ▶ dokončená syntéza DNA

...

Regulace buněčného cyklu

Kontrolní bod v G1 = restrikční bod

- těsně před vstupem do S fáze
- klíčové rozhodnutí, zda se bude buňka dělit, dělení bude oddáleno, nebo buňka vstoupí do klidové fáze G0
- příjem signálů z vnějšího prostředí - mitogenni stimulační navozuje buněčný cyklus
- řízen především **CKI-p16** - inhibuje komplex **CDK4/6-cyklinD₁**
- růstové faktory → komplex **CDK4/6-cyklinD₁** → pRb → E2F → cyklin E → dělení buňky

Kontrolní bod v G2

- bezprostředně před dělením
- kontrola mnohých vnitřních faktorů

Kontrolní bod v anafázy

- kontrola jsou-li všechny chromozomy navázány na kinetochorové mikrotubuly dělicího vřeténka

Regulace buněčného cyklu

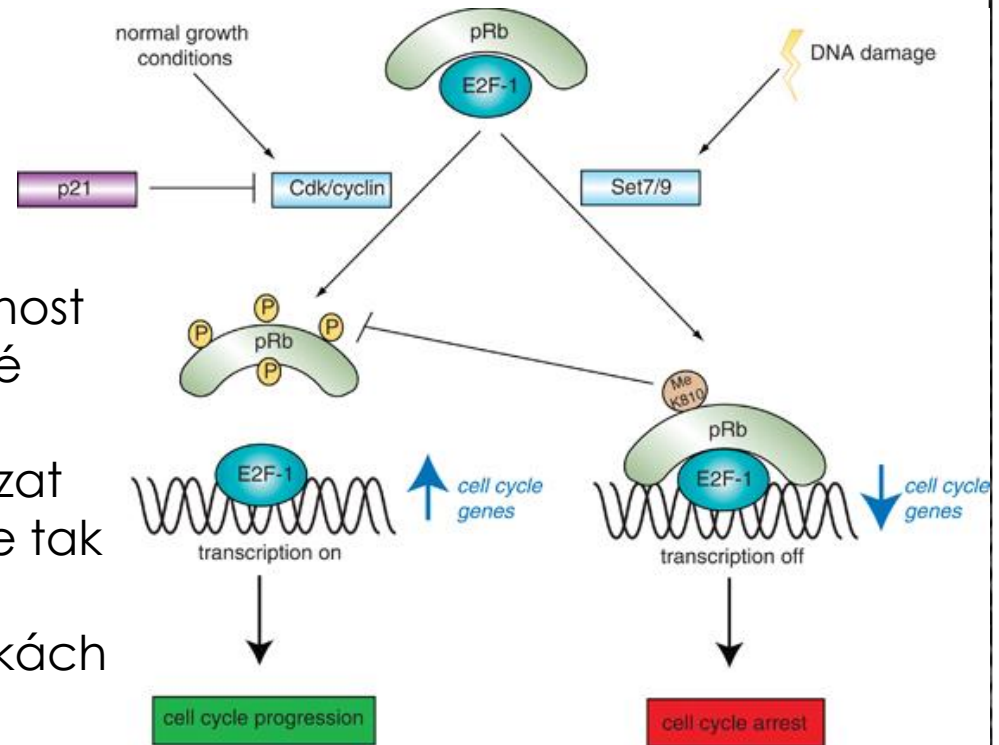
pRB - spínač buněčného cyklu

▶ v málo fosforylovaném nebo nefosforylovaném stavu blokuje průchod bodem restrikce:

interaguje s E2F a blokuje schopnost transaktivovat cílové geny, nutné pro S fázi

▶ fosforylaci ztrácí schopnost vázat E2F a průchod bodem restrikce je tak možný

▶ hladina proteinu pRB se v buňkách nemění během b.c., ale mění se stupeň fosforylace

Poškození u nádorové transformaci:

- nádorový supresor pRB → retinoblastom
- nádorový supresor p16, p15, p27 (inhibitory CDK) → melanom
- protoonkogeny cykliny (amplifikace, translokace):
cyklin D₁ → nádor prsu

Poškození apoptózy

- ▶ Rychlost růstu tkání je určována na jedné straně rychlostí **buněčného dělení** a na straně druhé rychlostí **buněčné smrti**.
- ▶ Při homeostáze jsou oba procesy v rovnováze.
- ▶ U nádoru je rovnováha mezi buněčným dělením a buněčnou smrtí porušena.

Apoptóza

- ▶ postihuje jednotlivé buňky
- ▶ indukována fyziologickými stimuly (nedostatek růstových faktorů, změny hormonálních hladin, ..)
- ▶ fagocytóza okolních buněk nebo makrofágy
- ▶ žádná zánětlivá reakce

Nekróza

- ▶ týká se skupiny postižených buněk
- ▶ vyvolána nefyziologickým poškozením (virová infekce, hypotermie, hypoxie ...)
- ▶ fagocytóza makrofágy
- ▶ významná zánětlivá reakce

Poškození apoptózy

Apoptóza je fyziologický proces

Buněčná smrt se v mnohobuněčném organismu objevuje během celého vývoje. Je součástí embryogeneze a organogeneze:

- ▶ hormonálně regulovaná involuce „pulčního“ ocasu během vývoje
- ▶ odumírání neuronů během vytváření CNS
- ▶ odumírání buněk během tvorby končetin,...

Apoptóza odstraňuje škodlivé buňky:

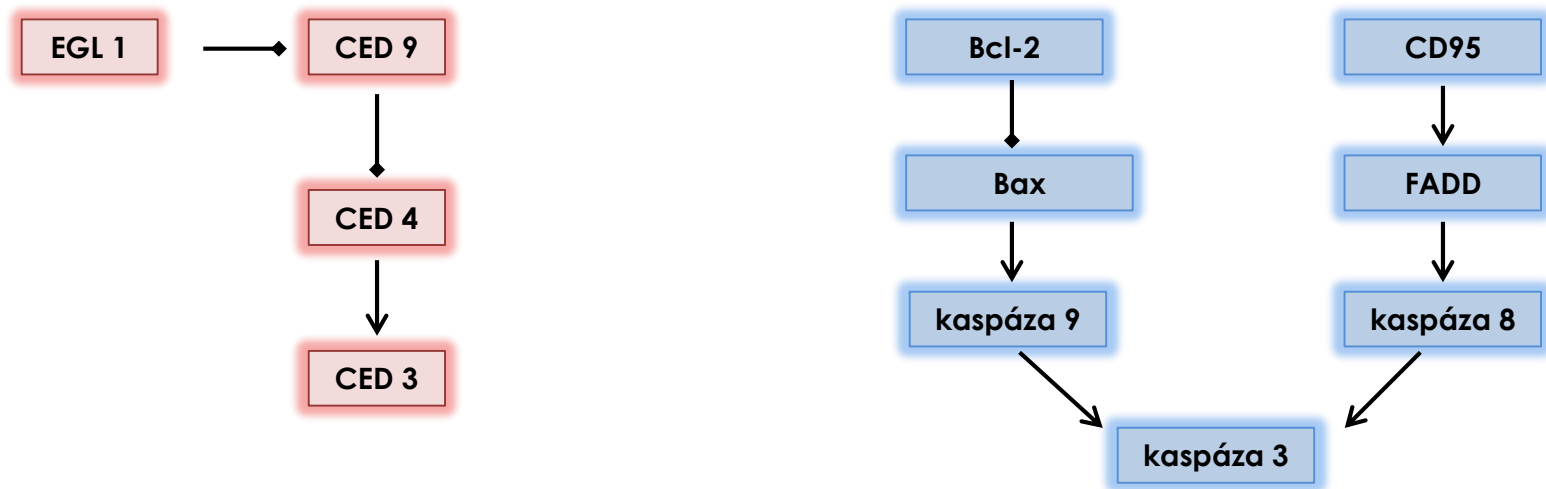
- ▶ negativní selekce autoreaktivních lymfocytů
- ▶ smrt buněk rozpoznaných jako buněk napadených virem
- ▶ buňky s mutací DNA

Poškození apoptózy

První model pro studium molekulárních mechanismů apoptózy
Caenorhabditis elegans

► vnější cesta – receptorová

vazba ligandu na receptor smrti → prokaspáza 8

► vnitřní cesta

signalizací (např. p53) aktivovaný systém Bcl-2/Bax →
mitochondrie → apoptozóm → prokaspáza 9

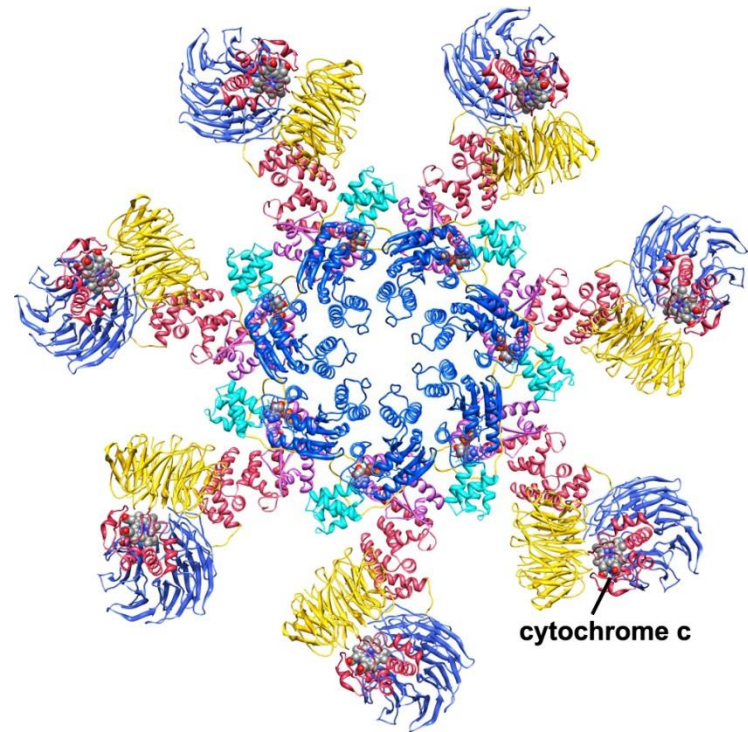

Poškození apoptózy

► úloha mitochondrií v apoptóze

Pro průběh apoptózy je klíčové vytvoření **apoptozómu**, proteinového komplexu, který je nutný k aktivaci iniciační kaspázy. Apoptozóm je tvořen **cytochromem C**, **Apaf-1** a **prokaspázou-9**. Kritické pro vytvoření apoptozómu je uvolnění cytochromu C z mitochondrií.

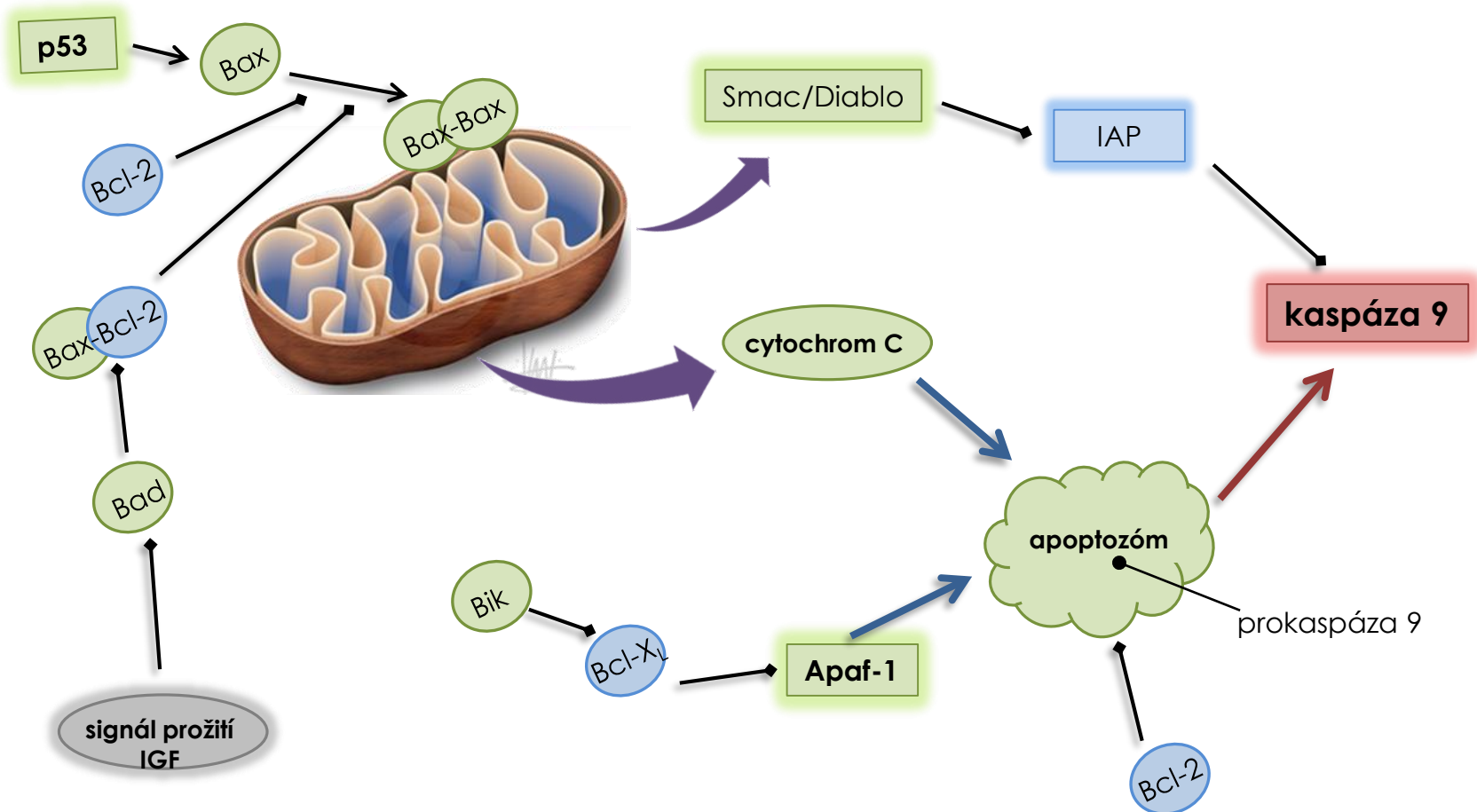
► Cytochrom C je v mitochondriích uložen mezi vnější a vnitřní mitochondriální membránou.

Poškození apoptózy

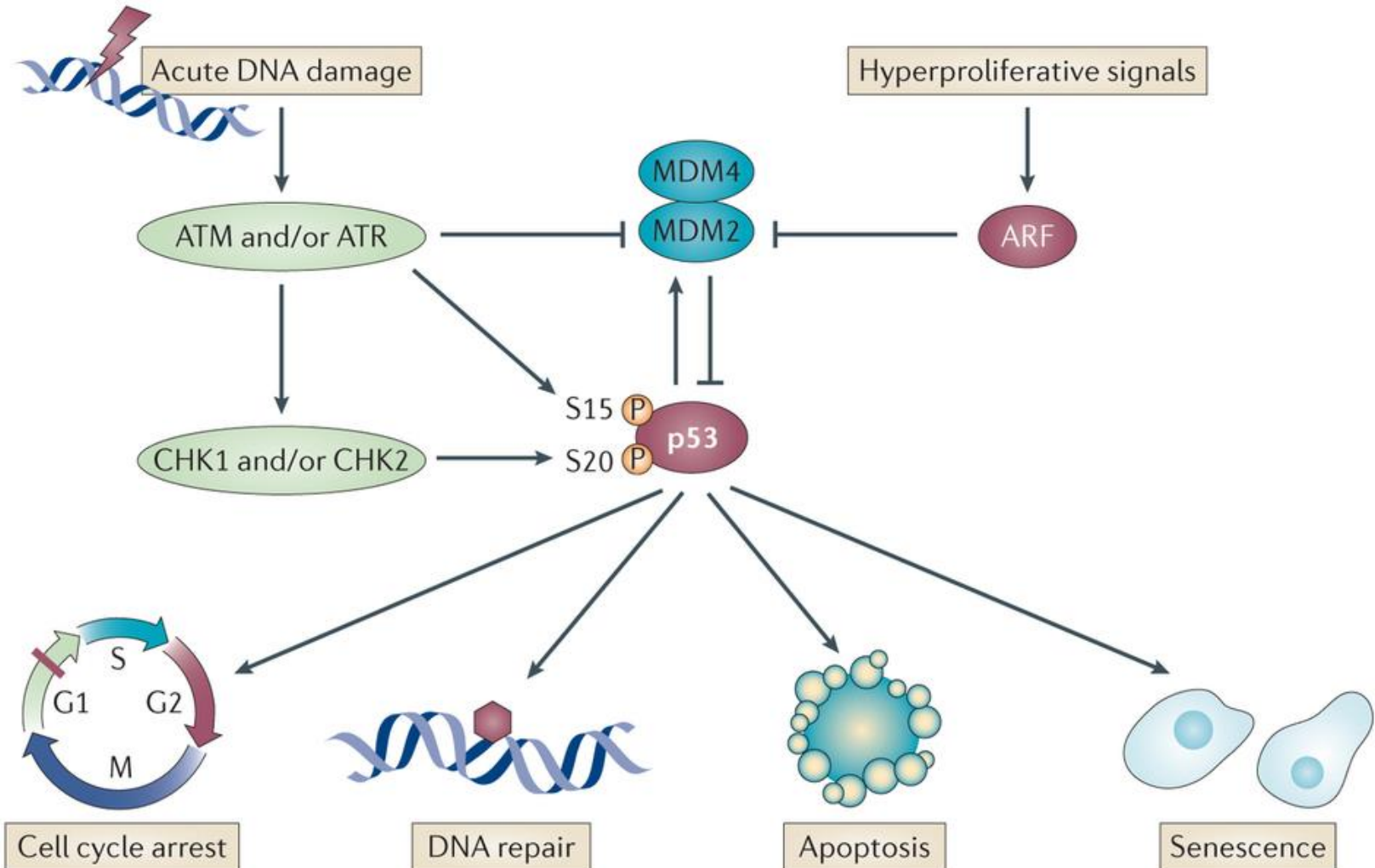
► úloha mitochondrií v apoptóze

Poškození apoptózy

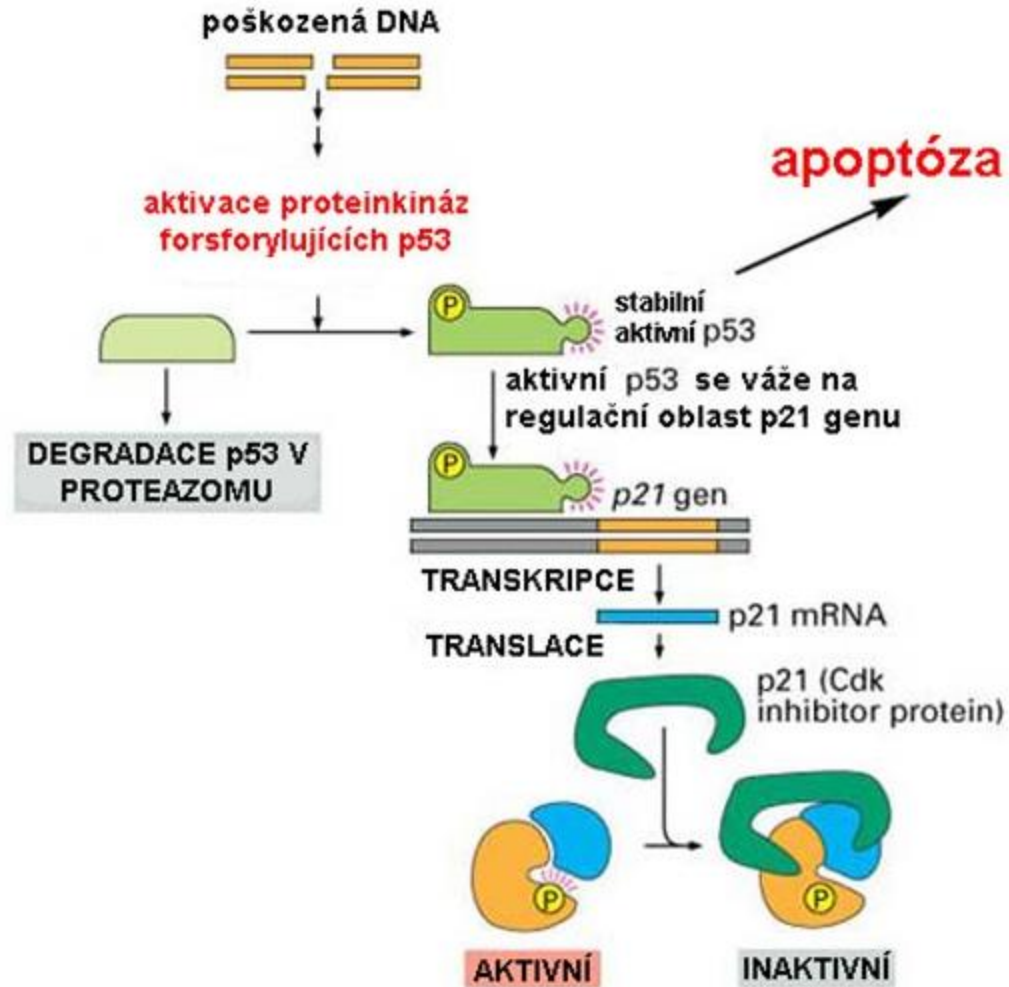
► p53 = strážce genomu

Poškození apoptózy

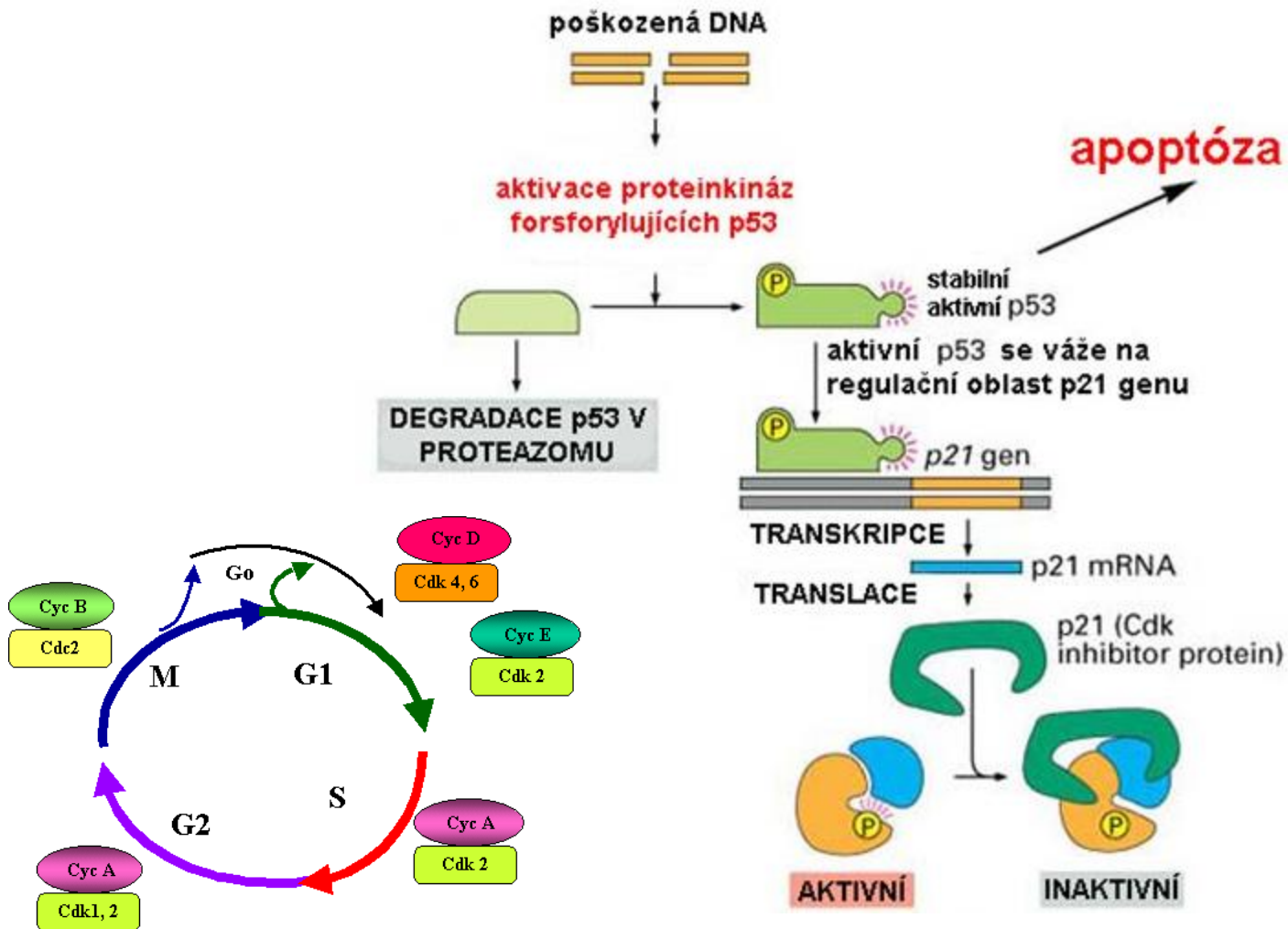
► p53 a regulace BC

Poškození apoptózy

► p53 a regulace BC

Poškození apoptózy

Nádory používají nejrůznější strategie, jak zmenšit šanci na vstup do apoptózy. Buď snižují hladinu/aktivitu proapoptotických (zeleně) proteinů, nebo zvyšují hladinu/aktivitu antiapoptotických (modře) proteinů.

- ▶ up-regulace bcl-2 (chromozomální translokací) v lymfomech
- ▶ up-regulace faktorů přežití IGF-1, IGF-2
- ▶ mutace receptoru smrti Fas
- ▶ down-regulace Fas
- ▶ mutace Bax
- ▶ inaktivace p53 (regulace apoptozy přes transaktivaci Bax a přímá regulace mitochondrií)
- ▶ u některých nádorů je zvýšená exprese survivinu (IAP protein obsahující BIR)

Replikační potenciál

Stárnutí buněk

- ▶ normální diploidní buňky se nemohou dělit nekonečně, ale mají naprogramovaný (tzn. určený vnitřními faktory) konečný počet buněčných dělení, kterými mohou projít
- ▶ po dosažení tohoto počtu dělení se u buněk vyvine senescentní fenotyp: buňky změní morfologii, jsou nadále metabolicky aktivní, ale nedělí se.
- ▶ blok buněčného cyklu je ve stárnoucích buňkách udržován signalizací přes proteiny **p53/p21** a **p16/RB**.
- ▶ Poškození těchto signalizací – buňky se mohou stát nesmrtelnými.

Replikační potenciál

Telomery jsou repetitivní sekvence na koncích lineárních chromozomů, na které se váží proteinové komplexy. Jejich hlavní funkcí je ochrana konců lineárních chromozomů

Telomeráza je ribonukleoproteinový enzym, který je nutný pro kompletní replikaci konců DNA, tj. pro udržování stabilní délky telomer.

Většina buněk neexprimuje telomerázu a telomery se proto progresivně zkracují při každém buněčném dělení. To souvisí s problémem neúplné replikace chromozomů

Při dosažení kritické délky telomer jsou indukovány signály, které navodí stav **senescence**. Při dalším dělení (inaktivace p53 a RB) se telomery dále zkracují a způsobují chromozomální nestabilitu, která vyvolá krizi.

Zkracování telomer funguje jako mitotické počítadlo, které určuje proliferativní kapacitu všech buněčných typů, které nemají telomerázovou aktivitu.

Replikační potenciál

Buňky s aktivní telomerázou:

- ▶ Zárodečné buňky
- ▶ Některé kmenové buňky
- ▶ Některé somatické buňky za určitých fyziologických podmínek:
  - buňky endometria ve vztahu k proliferaci během menstruačního cyklu
  - mitogenně stimulované lymfocyty
  - buňky v proliferativní zóně střevních krypt
  - buňky proliferativní bazální vrstvy kůže
  - buňky lobulárního endotelia prsu během těhotenství

- ▶ Nádorové buňky: 85-90% všech nádorových buněk má aktivní telomerázu! K aktivaci telomerázy dochází v pozdních stádiích kancerogeneze.

Replikační potenciál

Telomery a stárnutí

▶ **Hutchison-Gilford progeria**

- zrychlené stárnutí již od 2 let; kratší postava, abnormální držení těla, typický fenotyp stárnutí: holohlavost, ztuhlost kloubů, atrofická a vrásčitá kůže, ateroskleróza, stav cév – angina pectoris, infarkt myokardu...
- fibroblasty těchto pacientů mají kratší telomery než fibroblasty kontrol, vstupují do fáze senescence rychleji

▶ **Wernerův syndrom**

- předčasné stárnutí včetně vaskulárních nemocí, diabetes mellitus, katarakta (šedý oční zákal), atrofie kůže, šedivé vlasy, nádory, průměrná délka života 47 let

▶ **Trisomie 21 – Downův syndrom**

- zrychlené stárnutí
- délka telomer lymfocytů se zkracuje 3x rychleji než u zdravých jedinců

Posílení angiogeneze

- ▶ Schopnost nádoru indukovat proliferaci nových krevních vlásečnic.
- ▶ Má vliv na růst primárního nádoru, schopnost tvořit metastázy a na růst sekundárního nádoru
- ▶ Nádor bez angiogeneze doroste maximálně do několika milionů buněk (několik kubických milimetrů) - nedoroste do klinicky detekovatelné velikosti
- ↳ tím je schopnost tvořit metastázy omezena (nikoli vyloučena! - dormantní mikrometastazy - např. nádoru prsu do plic).

Angiogeneze je nutná pro maligní fenotyp nádoru, ale není dostatečná - tj. i benigní nádory mohou být angiogenní.

Posílení angiogeneze

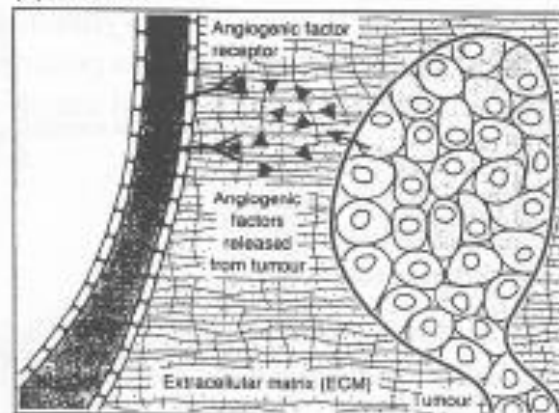
Vaskulogeneze - endoteliální buňky *de novo* diferencují z mezodermálních progenitorů (angioblastů a hemangioblastů) a proliferují *in situ* v původně avaskulární tkáni. Proces je nezávislý na stávajících cévách. Uplatňuje se zejména při tvorbě primitivních embryonálních cév.

Angiogeneze - následuje vaskulogenezi, uplatňuje se v hojení ran, embryogenezi, ovulaci...

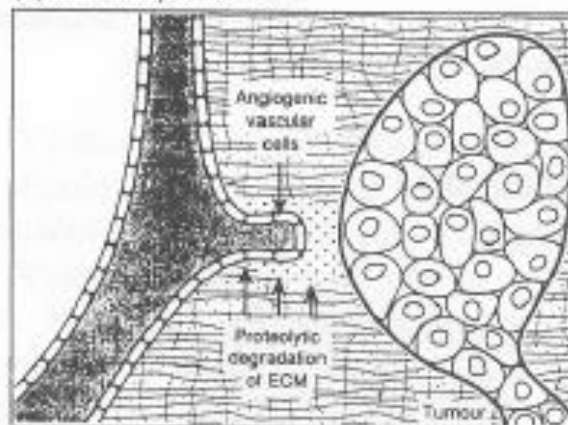

Posílení angiogeneze

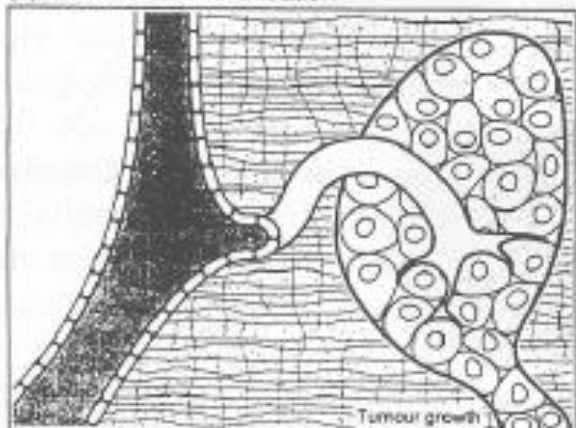
(a) Initiation

(b) Invasion/proliferation

(c) Maturation/differentiation

Iniciace začíná uvolňováním angiogenních stimulátorů nádorovými buňkami. Tyto faktory stimulují proliferaci a invazivní chování vaskulárních buněk.

Invaze/proliferace: Vaskulární buňky sekretují proteolytické enzymy a zároveň proteiny ECM. Dochází k remodelaci ECM, tvoří se prostor pro nové cévy.

Maturace/diferenciace: Vznikající céva produkuje komponenty bazální membrány, které udržují endoteliální b. v klidovém stavu. Nové výběžky fúzíjí a nový cévní systém se uzavírá.

Posílení angiogeneze

Nádorová vaskulatura je funkčně i strukturně abnormální

- ▶ Nádorová vaskulatura je vysoce neorganizovaná: kapiláry se nepravidelně kroutí, jsou roztažené, s nepravidelným průměrem, s nadměrným větvením, přerušované, nezralé, bez souvisle bazální membrany, téměř bez podpůrných buněk pericytů,....
- ▶ Tok krve je chaotický a velice různý v různých částech systému. Proto vznikají v nádoru místa s hypoxií a nadměrnou kyselostí.

Na neovaskularizaci se podílí:

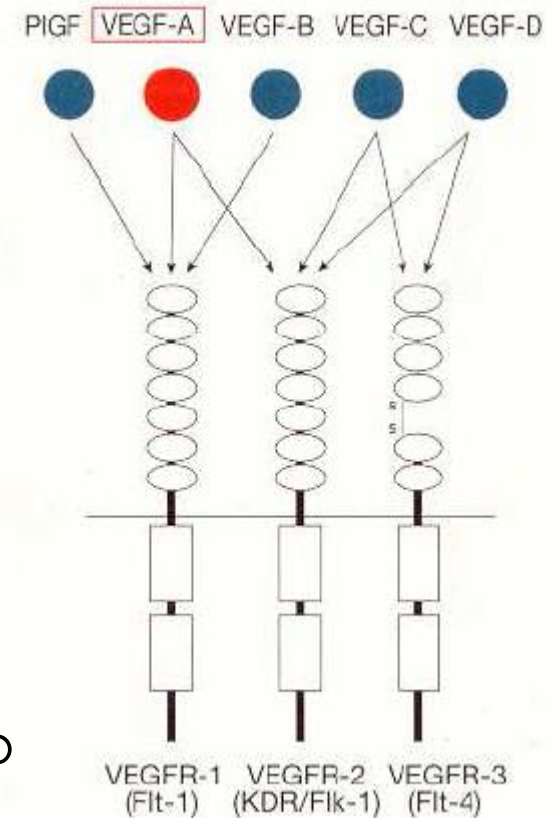
- **VEGF** a receptory **VEGFR**
- **Angiopoietiny** a receptory **Tie**
- inhibitor **trombospondin** (regulován p53)

Posílení angiogeneze

VEGF a receptory VEGFR

- ▶ VEGF vaskulární endoteliální růstový faktor
- ▶ první charakterizovaný faktor specifický pro vaskularizaci
- ▶ Je kritický pro iniciaci vaskulogeneze i pro angiogenní větvení.
- ▶ Popsáno 6 různých VEGF faktorů a 4 různé receptory:
  - všechny faktory mají podobnou strukturu a překrývají se
  - specifitu - všechny jsou schopny interagovat s receptory a indukovat je. Jsou označeny jako **VEGF-A** až **E**

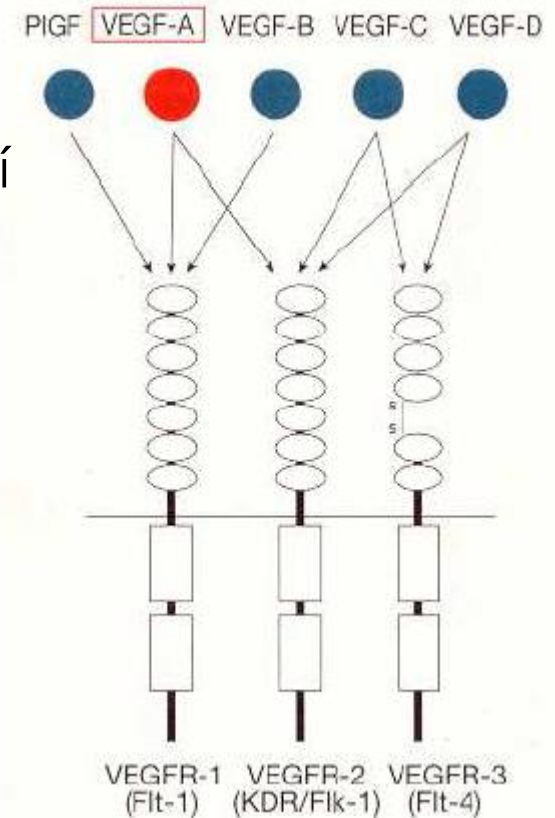

Posílení angiogeneze

VEGF a receptory VEGFR

- ▶ VEGF je kritický vaskulární regulátor - jeho hladina musí být perfektně **regulována**
- ▶ Poškození i jedině alely VEGF je u myši letální během embryonálního vývoje. Na druhou stranu se zda, že je celkem postradatelný v dospělosti.
- ▶ Nadměrná exprese VEGF (nebo samotné podání VEGF) v dospělých tkáních vede k tvorbě propustných vlásečnic, které vedou ke krvácení, a to vyvolává zánětlivou reakci a otoky

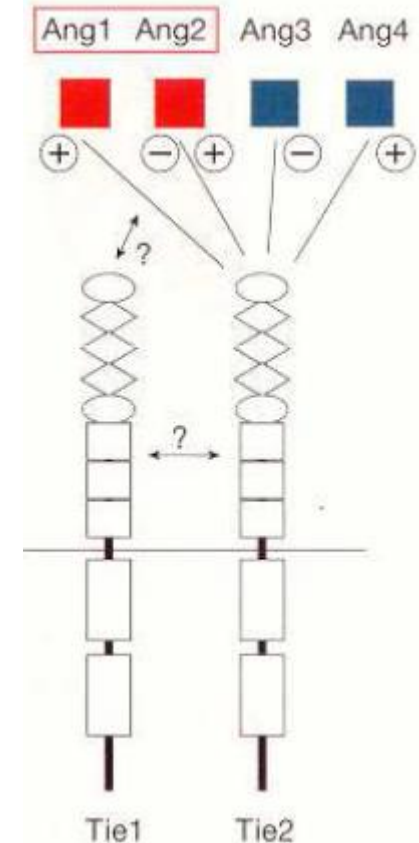

Posílení angiogeneze

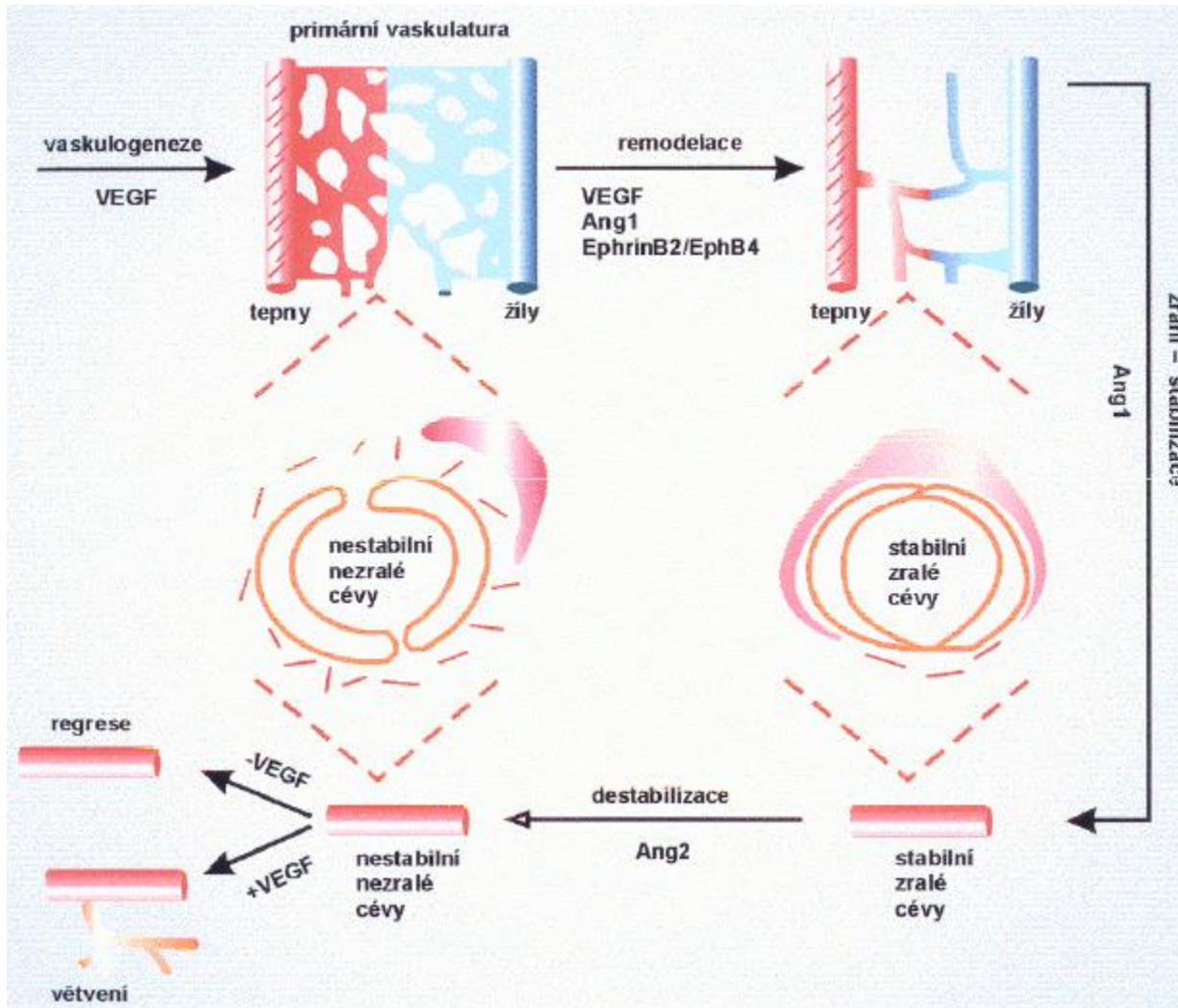
Angiopoietiny a receptory Tie

- ▶ Popsány alespoň čtyři typy angiopoetinů Ang1 až 4 a dva typy receptorů Tie1 a Tie2.
- ▶ **Ang1** je nezbytný k udržování klidového stádia a stability již zralé vaskulatury.
- ▶ Naopak porušení této stability je nezbytné pro reiniciaci přestavby vaskulatury v dospělosti (např. reprodukční systém žen), která je zajištěna působením antagonisty Ang1 a to **Ang2**.
- ▶ Angiopoetiny tvoří nejvýznamnější partnery faktorů VEGF při tvorbě vaskulatury.
- ▶ Angiopoietiny se váží primárně na **Tie2**; Tie1 je vazebným místem spíše jako součást heterodimeru.

Posílení angiogeneze

Tvorba metastáz

- ▶ Metastázy jsou **nejzhoubnějším** jevem při nádorovém onemocnění a jsou příčinou asi 90 % úmrtí pacientů s nádorovým onemocněním.
- ▶ Méně častou příčinou je **bezprostřední působení primárního nádoru**. Většina primárních nádorů vzniká jako benigní a jsou relativně neškodné. Leda, že narůstající masa utlačuje vitální orgány (**nádory mozku**) nebo uvolňuje nebezpečné množství hormonů.
  - **Langerhansovy ostrůvky** - nadprodukce inzulínu - hypoglykémie
  - **Thyroidní adenomy** (premaligní epiteliální růst) mohou způsobit uvolnění nadměrného množství thyroideálního hormonu, což vede k hyperthyroidismu.
  - **Adenomy hypofýzy** mohou uvolňovat do oběhu nadměrné množství růstového hormonu
  - **Leukémie, lymfomy**
- ▶ **Více než 70 %** pacientů s invazivním nádorem má zjevně nebo skrytě metastázy v době stanovení diagnózy.

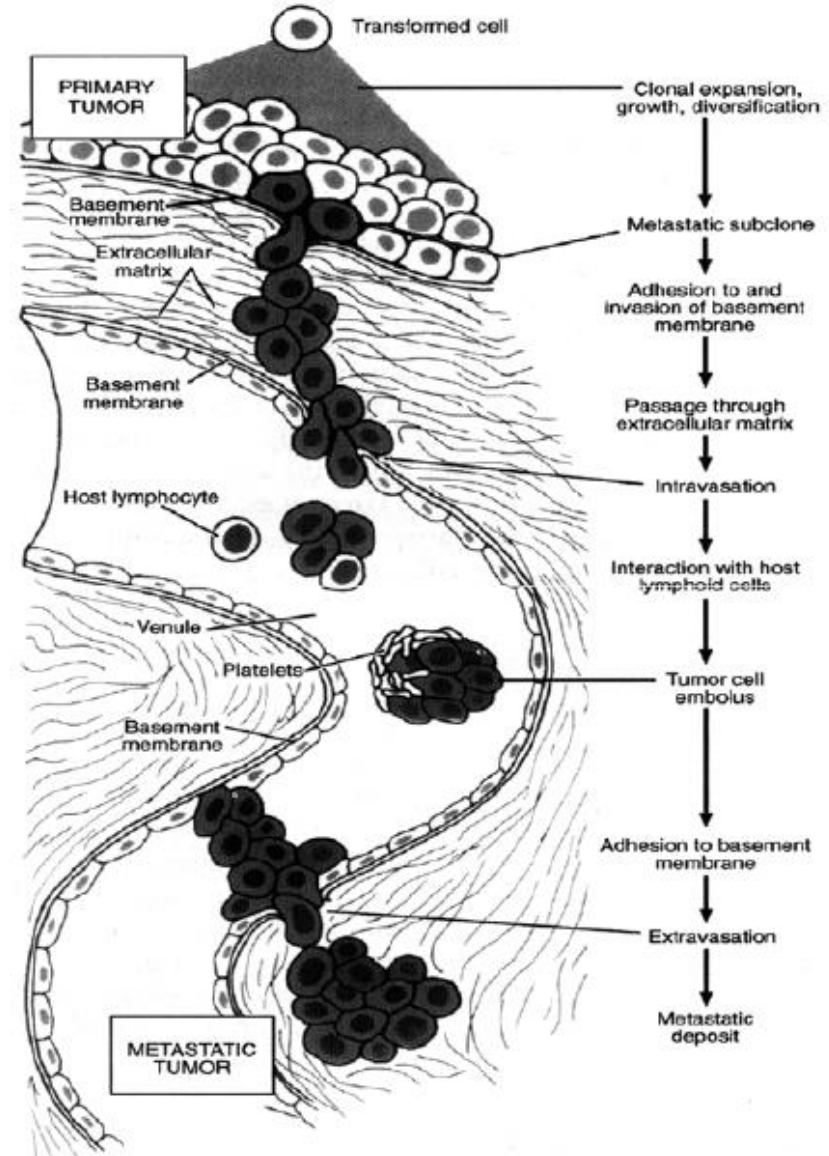
Tvorba metastáz

Metastatická kaskáda

1. Uvolnění nádorové buňky z primárního nádoru (lokální invaze).
2. Prostoupení ECM a bazální membrány, vstup do cirkulačního systému (intravazace).
3. Migrace cirkulačním systémem.
4. = 2 (extravazace).
5. Tvorba sekundárního nádoru (kolonizace).

Tvorba metastáz má fyziologickou podstatu

► Nádorová invaze může být deregulovanou formou fyziologických invazivních procesů (prorůstání neurálních výběžků během vývoje mozku, remodelace tkání, tvorba cévního systému, hojení ran)

Tvorba metastáz

Mechanismus invaze nádorových buněk

- ▶ Invazi lze chápat jako pohyb buněk spojený s regulovanou adhezí a uvolňováním adheze (od ECM, mezi buňkami navzájem) a proteolýzou ECM.
- ▶ Při remodelaci ECM musí existovat souhra mezi degradací (ECM) a procesem, který inhibuje proteolytické enzymy, aby byla umožněna postupná adheze.

Tvorba metastáz

Epiteliální mezenchymální tranzice – EMT

- ▶ Vývojový program, biologický proces, který umožňuje polarizovaným **epiteliálním buňkám**, které normálně interagují s bazální membránou, prodělat četné biochemické změny, které jim umožní získat fenotyp **mezenchymálních buněk**, jako zvýšenou migrační kapacitu, invazivitu, zvýšenou rezistenci k apoptóze a zvýšenou produkci komponent ECM.
- ▶ Dokončení EMT se projevuje degradací bazální membrány a vznikem mezenchymálních buněk, které migrují z epiteliální vrstvy, kde vznikly.
- ▶ Tento program transdiferenciace může být aktivován během vývoje, ale i v dospělosti, například v souvislosti s reparací tkání, patologickým stresem (zánět).

Tvorba metastáz

Epiteliální mezenchymální tranzice – EMT

► Transice/přepnutí epiteliální buňky v buňku mezenchymální vyžaduje změnu morfologie, buněčné architektury, adheze a migrační kapacity.

Fenotypické znaky

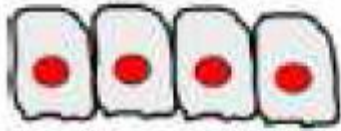
- zvýšená migrační kapacita
- trojrozměrná invaze
- rezistence k anoikis, k apoptóze

Molekulární znaky

- zvýšená exprese N-kadherinu a vimentinu
- jaderna lokalizace s-ateninu
- zvýšená produkce transkripčních faktorů jako Snail 1, Snail2, Twist, EF1/ZEB1, SIP1/ZEB2
- inhibice exprese E-kadherinu

Tvorba metastáz

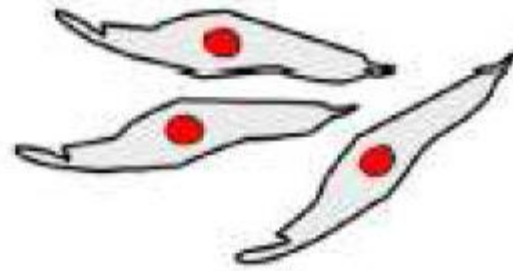
epiteliální buňky

- adherentní spoje
- pevné spoje
- apiko-bazální polarita
- **stacionární**
- cytokeratiny
- E-kadherin

metastatické buňky

- zbytkový kadherin
- polarita?
- **pohyb vrstev?**
- N-kadherin?
- jaderný β -katenin
- cytokeratiny a vimentin

mezenchymální buňky

- žádné spoje
- fokální adheze
- rezistence k anoikis
- **pohyblivé a invazivní**
- předozadní polarita
- vimentin

Tvorba metastáz

Úloha adhezivních komplexů při tvorbě metastáz

- ▶ Každý krok při tvorbě metastáz zahrnuje zrušení stávajících a ustavení nových adhezivních interakcí.
- ▶ Adhezivní interakce jsou funkcí buněčných receptorů, jejichž exprese a funkce je přísně regulována.
- ▶ Nádorové buňky jsou obecně méně adhezivní než buňky normální a vytvářejí méně extracelulární matrix.

Hlavní skupiny adhezivních receptorů:

- ▶ Kadheriny
- ▶ Integriny
- ▶ Immunoglobulinová nadrodina
- ▶ Selektiny

Tvorba metastáz

Orgánově specifické metastazování

- ▶ Nádory prsu často metastazují do kosti a plic a méně často do jater a mozku.
- ▶ Nádory prostaty preferenčně metastazují do kosti.
- ▶ Pacienti s kolorektálními nádory mají často metastázy v játrech.
- ▶ Melanomy mají tendenci metastazovat do jater.
- ▶ Neuroblastomy, karcinomy štítné žlázy, prostaty, ledvin metastazují nejčastěji do kosti.
- ▶ Nádory ledvin, trávicího traktu a plic často metastazují do mozku.

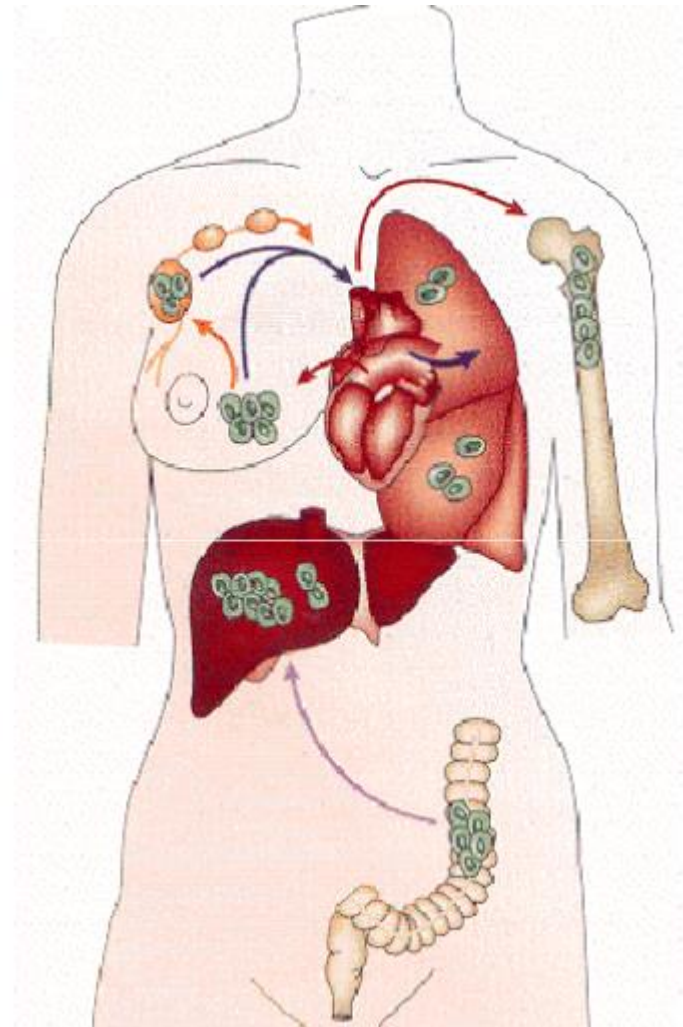
Teorie „seed and soil“ - Stephen Paget, 1889

Tvorba metastáz

Způsoby šíření nádoru

- ▶ hematogenní - šíření cévním systémem
- ▶ lymfogenní - šíření lymfatickým systémem (posléze může vstoupit do žilního systému)
- ▶ porogenní - šíření tělními dutinami

Tvorba metastáz

To zda vzniknou metastázy ovlivňuje několik faktorů:

- ▶ Druh nádoru - Ne všechny druhy nádorů jsou schopny metastázovat. Například retinoblastom klasicky vytváří metastázy, ale jeho blízký příbuzný retinocytom je přísně benigní.
- ▶ Velikost primárního tumoru - Zde platí jednoduchá úměra, čím větší je nádor, tím více vytvoří metastáz.
- ▶ Angiogenní procesy - Opět platí, že čím pokročilejší je angiogenní činnost tumoru, tím pravděpodobněji bude metastázovat.